

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Факультет педагогіки та психології
Кафедра української мови і літератури

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор із науково-
педагогічної роботи
_____ О. А. Кузнецова
27 серпня 2019 р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА

Ступінь бакалавра
Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка
спеціальність 014 «Середня освіта»
014.01 Середня освіта (Українська мова і література)
освітня програма Українська мова і література

Вступ

Програма вивчення навчальної дисципліни «Теоретичні проблеми літературознавства» складена д. пед. н, проф. Ситченком А. Л. відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напряму підготовки бакалаврів 014.01 Середня освіта (Українська мова і література).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є основні поняття літератури та літературознавства, проблеми розвитку світової та вітчизняної науки про художню літературу, а також розкриття сутності змісту і форми художнього твору, феномена його автора та читацької рецепції.

Міждисциплінарні зв'язки: Програма передбачає врахування міжпредметних зв'язків курсу «Теоретичні проблеми літературознавства» з курсом зарубіжного літературознавства, відомостями з естетики, філософії та психології, української та світової культури.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни.

Метою викладання навчальної дисципліни "Теоретичні проблеми літературознавства" є засвоєння основних теоретичних проблем становлення і розвитку вітчизняної та світової науки про літературу, літературознавчих методів XIX-XX ст., засвоєння предметних компетенцій стосовно понять про літературний твір та його функціонування, аналізу літературного твору як явища мистецтва, усвідомлення закономірностей літературного процесу, формування в студентів естетичного ставлення до художньої літератури як виду мистецтва та людинознавства.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни "Теоретичні проблеми літературознавства" є:

- висвітлити актуальні проблеми літературознавства, пов'язані з розумінням художньої літератури як виду мистецтва і людинознавства, усвідомленням закономірностей та етапів розвитку світового й українського літературознавства;
- усвідомити специфіку літературного твору та правила його ідейно-художнього аналізу;
- пояснювати зображувально-виражальну сутність художнього твору, його текст і контекст;
- розуміти феномен автора художнього твору як продукту суспільного розвитку і творця художнього явища;
- проникати у взаємозв'язки змісту і форми художнього твору, творити його метатекст; формувати інтерпретаційну свідомість читачів-студентів;
- пов'язати фундаментальні знання з теорії літератури із фаховою підготовкою майбутніх учителів мови і літератури та літературознавців.

Унаслідок вивчення навчальної дисципліни "Теоретичні проблеми літературознавства" студент оволодіває такими компетентностями:

Загальнопредметні:

- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства,

техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя;

- здатність спілкуватися іноземною мовою;
- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;
- здатність проведення досліджень на належному рівні;
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

Фахові:

- здатність пояснювати та застосовувати основні поняття, концепції та факти літературознавчої науки для аналізу літературних явищ і процесів в українській та світовій літературі, усвідомлювати роль і місце літературознавства в системі гуманітарного знання;
- здатність аналізувати твори різного літературного роду і жанру, визначати й тлумачити виражальні засоби художніх творів у взаємодії з їх змістом;
- здатність обґрунтовано інтерпретувати літературні твори, пояснювати їх національне та світове значення;
- здатність характеризувати етапи розвитку світової та вітчизняної науки про літературу у взаємозв'язках, пояснювати закономірності та специфіку літературного процесу в контексті певної доби, літературного напрямку, творчого методу і художнього стилю;
- здатність усвідомлювати основні проблеми літературознавства, вести дискусію з проблемних питань, володіти ключовими положеннями сучасного порівняльного вивчення літературно-мистецьких явищ;
- здатність наводити типологічні зв'язки між літературно-мистецькими явищами;
- здатність формувати естетичне ставлення до художнього літератури.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться **3 кредити ECTS (90 год.)**

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Кредит 1. Художня література і наука про неї

Тема 1. Художня література і літературознавство

Предмет художньої літератури. Основні поняття і значення художньої літератури як виду мистецтва, категорії літературознавства як науки про мистецтво слова. Специфіка художньої літератури. Мімезис Платона й Аристотеля. Поетика Аристотеля і Н. Буало. Естетика Т. Шевченка. Поняття про літературу з погляду Ж.-П. Сартра. Гносеологічна функція літератури. Етико-естетичне значення літератури, її розважальна та виховна функції. Художня література серед інших видів мистецтва

Кредит 2. Динаміка літературного процесу і розвиток літературознавства

Тема 1. Літературний процес і розвиток науки про літературу

Основні категорії літературного процесу. Синкретизм первісного мистецтва та виділення з нього літератури. Літературний процес як предмет історії літератури та літературної критики. Роль античного світу в переході від епохи «передмистецтва» до епохи, коли сформувалось словесне мистецтво. Закономірності та основні етапи історичного розвитку літератури Поняття «літературний прогрес». Розвиток і досягнення світового літературного процесу та

літературознавства.

Головні наукові напрями в європейському літературознавстві XIX ст. Поняття «наукова школа», «науковий напрям», «науковий метод». Культурно-історична школа. Досягнення культурно-історичної школи: створення історії національних літератур, зародження принципів порівняльно-історичного та психологічного літературознавства. Порівняльно-історичний метод (компаративізм). Дослідження міжлітературних рецепцій. Сучасний стан компаративістики. Психологічна школа. Зародження психологічної поетики на Україні. Основні літературознавчі методи XX ст. Догматизація марксистсько-ленінського літературознавства у працях радянських теоретиків літератури. Формальна школа в Росії Вплив формальної школи на розвиток зарубіжного літературознавства (Празький лінгвістичний гурток, напрям у методології інтерпретації художнього тексту під назвою «Нова критика», структуралізм).

Особливості розвитку українського літературознавства. Українська теоретико-літературна думка в XIX ст. Проблема зв'язків літератури з фольклором у літературній теорії романтиків (М. Максимович, А. Метлинський, М. Костомаров, П. Куліш). Теоретичні міркування про бурлескно-травестійну творчість І. Котляревського, сентименталізм і елементи класицизму в Г. Квітки-Основ'яненка. Естетичний вплив Т. Шевченка. Наукова спадщина І. Франка як один з найвищих і найбільш повних (підсумовуючих) виявів європейських теоретико-літературних надбань XIX ст.

Структуралізм. Структурна поетика як найголовніший і найбільш повний вияв ідей структуралізму в літературознавстві. Психоаналіз в літературознавстві. Основні риси психоаналітичної теорії австрійського лікаря та психолога З. Фрейда. Концепція колективного несвідомого К. Г. Юнга. Теорія архетипів. Системний підхід. Методологія системного аналізу. Переваги системного підходу над структуралізмом. Наратологія. Феноменологія. Рецептивна естетика та ін. новітні напрями у зарубіжному та українському літературознавстві.

Тема 2. Літературні школи і напрями, тенденції їх розвитку

Літературний напрям. Найбільш значні літературні напрями: ренесансний реалізм епохи Відродження, бароко, класицизм, сентименталізм, романтизм, реалізм і його різновиди, символізм, окремі модерністські течії (футуризм, експресіонізм тощо). Літературна течія. Літературна школа. Традиції і новації в літературі. Метод і стиль.

Неоромантизм кінця XIX – початку XX ст. Основні риси реалізму XIX ст. Нові риси реалізму XX ст. Перехід реалізму в модернізм. Доля реалізму в епоху радянського тоталітаризму. Розробка концепції нового літературного напрямку – соціалістичного реалізму. Модернізм. Характеристика окремих модерністських течій. Їх стосунки з іншими течіями, напрями. Постмодернізм, його характеристика.

Кредит 3. Взаємодія художнього твору, автора і читача

Тема 1. Художній твір та його автор. Аналіз твору

Літературний твір як системно-організована цілісність. Художній образ. Слово як першоелемент літератури. Типи образних уявлень – образ людини (персонаж, дійова особа), образ природи (пейзаж), образ події, образ предмета. Художня деталь як художній образ. Образи реалістичні і образи умовні. Образ і знак. Архетипні образи. Художній наратив.

Особливе місце теорії літературного твору в структурі курсу теорії літератури. Основні методологічні принципи системного підходу. Склад поетики літературного твору. Категорія «Функція» як системо / стиле / формоутворюючий чинник. Поняття «образ автора» та «творча індивідуальність автора» як предтечі категорії «художнє мислення автора». Тріада «художня ідея», «художній результат», «творча мета» як системостворчий чинник. Цілісність літературного твору Категорії «цілісність» і «системність» на загально-філософському рівні осмислення; відношення між ними. Критерії оцінки літературно-художнього твору: змістові та формальні критерії оцінки.

Напрями, шляхи та види аналізу літературного твору: науково-академічний, літературно-критичний, шкільний та вузівський. Шляхи аналізу: подієвий, пообразний, проблемно-тематичний. Види аналізу: соціологічний, психологічний, естетичний, поетикальний. Взаємодія шляхів та методів аналізу. Зумовленість вибору шляху, виду та методу аналізу

специфічністю літературного твору. Варіантність у застосуванні методологічних та методичних принципів системного підходу при різних напрямках, шляхах та видах аналізу літературних творів.

Тема 2. Художня рецепція та літературна герменевтика

Поняття рецептивної естетики та літературної герменевтики. План зображення і план вираження у художньому творі. Формування інтерпретаційної свідомості читача. Особливості рецепції художнього тексту. Стадійний характер сприймання літературного твору. Вплив прочитаного твору на характер читача. Феномен експериментальної прози.

3. Рекомендована література

Базова:

1. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. Марії Зубрицької. 2-е вид., допов. Львів : Літопис, 2001. 823 с.
2. Баррі П. Вступ до теорії: літературознавство та культурологія. К. : Смолоскип, 2008. 360 с.
3. Безпечний І. Теорія літератури. К. : Смолоскип, 2009. 388 с.
4. Галич О., Назарець В., Васильєв В. Теорія літератури : підруч. / За наук. ред.. Олександра Галича. К. : Либідь, 2001. 448 с.
5. Домбровський В. Українська стилістика і ритміка. Українська поетика. Дрогобич : Відродження, 2008. 488 с.
6. Зборовська Н. В. Психоаналіз і літературознавство : посіб. К.: Академвидав, 2003. 392 с.
7. Євшан М. Критика. Літературознавство. Естетика / Упор. Н. Шумило. К.: Основи, 1988. 658 с.
8. Єфремов С. О. Історія українського письменства. К. : Феміна, 1995. 688 с.
9. Іванишин В. Тезаурус до курсу «Теорія літератури». Дрогобич : Відродження, 2008. 12 с.
10. Костенко А. Творчі методи в їх історичному розвитку. К. : Дніпро, 1981. 375 с.
11. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. Чернівці : Золоті литаври, 2001. 636 с.
12. Марко В. П. Аналіз художнього твору : навч. посіб. К. : Академвидав, 2013. 278 с.
13. Наєнко М. К. Інтим письменницької праці: з лекцій про специфіку художньої творчості. К. : Педагогічна преса, 2003. 280 с.
14. Ласло-Куцюк М. Ключ до белетристики. Бухарест : Вид-во МУСТАНГ, 2000. 291 с.
15. Наєнко М. К. Історія укр. літературознавства : підруч. К. : Академія, 2003. 360 с.
16. Наливайко Д. Теорія літератури й компаративістика. К. : «Києво-Могилянська академія», 2006. 347 с.
17. Павличко С. Д. Теорія літератури. К. : Основи, 2002. 680 с.
18. Пахаренко В. І. Основи теорії літератури. К. : Генеза, 2007. 294 с.
19. Сартр Ж.-П. Что такое литература? Пер. з фр. Н. И. Полторацкой. Санкт-Петербург, 2000. 467 с.
20. Ткаченко А. Мистецтво слова. Вступ до літературознавства : підруч. К. : Правда Ярославичів, 1998. 448 с.

Допоміжна

1. Аристотель. Об искусстве поэзии. М. : Гос. изд-во. худ. л-ры., 1957. 184 с.
2. Бахтин М. Літературно-критические статьи. М. : Худож. л-ра, 1995. 541 с.
3. Бахтин М. Эстетика словесного творчества. М. : Искусство, 1986. 444 с.
4. Бернадська Н. І. Роман: проблеми великої епічної форми. К. : Нац. ун-т імені Тараса Шевченка. К. : Логос, 2007. 116 с.
5. Білоус П. В. Вступ до літературознавства: лекції. Житомир : Рута, 2009. 336 с.
6. Бовсунівська Т. В. Теорія літературних жанрів : Жанрова парадигма сучасного зарубіжного роману. К. : Вид.-полігр. центр «Київський університет», 2009. 519 с.
7. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава: Ред. газ. «Полтавський вісник», 1994. 191 с.
8. Веселовский А. Н. Историческая поэтика. М. : Высш. шк., 1989. 406 с.
9. Войтюк А. Літературознавчі концепції І. Франка. Львів : Вища шк., 1981. 184 с.
10. Волков И. Ф. Творческие методы и художественные системы. М. : Искусство, 1989. 255 с.

11. Выготский Л. С. Психология искусства. М. : Педагогика, 1987. 344 с.
12. Гиршман М. М. Литературное произведение. Теория и практика анализа. М. : Высш. шк., 1991. 160 с.
13. Гнатюк М. І. Іван Франко і проблеми теорії літератури. К. : ВЦ «Академія», 2011. 240 с.
14. Гнатюк М.М. Текстологічні студії. К. : ВПК «Експрес-поліграф», 2011. 156 с.
15. Гундорова Т. Проявлення слова. Дискурсія раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація. К. : Критика, 2009. 477 с.
16. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн. К. : Критика, 2005. 344 с.
17. Зборовська Н. В. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури. К. : Академвидав, 2006. 504 с.
18. Зеров М. Українське письменство ХІХ ст. Від Куліша до Винниченка. Дрогобич : Відродження, 2007. 568 с.
19. Зубрицька М. Homo legens: читання як соціокультурний феномен. Л. : Літопис, 2004. 352 с.
20. Іванишин П. Критика і метакритика як основа літературності : моногр. К.: ВЦ «Академія», 2012. 288 с.
21. Калениченко Н. Л. Українська проза початку ХХ ст. К. : Наукова думка, 1964. 450 с.
22. Калениченко Н. Л. Українська література другої половини ХІХ ст.: напрями, течії. К. : Наук. думка, 1977. 315 с.
23. Квіт С. Свобода стилю: есе та статті. К., 1996. 76 с.
24. Ключек К. Поетика візуальності Тараса Шевченка. К. : Академвидав, 2013. 256 с.
25. Козлов А. В. Азбука літературознавства. Кривий Ріг, 2001. 122 с.
26. Костенко Н. В. Українське віршування ХХ ст. К. : Либідь, 1993. 232 с.
27. Кухар-Онишко О. С. Індивідуальний стиль письменника : генезис, структура, типологія. К.: Вища шк., 1985. 173 с.
28. Лановик З. Hermeneutica Sacra. Тернопіль : Ред.-вид. відділ ТНПУ, 2006. 587 с.
29. Лісовський А. Вивчення художнього твору в його літературно-естетичній цілісності // Укр. мова і л-ра в шк. 2001. № 5. С. 20–23.
30. Лотман Ю. М. Анализ поэтического текста. Л. : Просвещение, 1972. 271 с.
31. Лотман Ю. М. Об искусстве. Спб. : Искусство-СПБ, 2005. 704 с.
32. Моклиця М. Основи літературознавства : посібник для студентів. Тернопіль : Підручники і посібники, 2002. 192 с.
33. Наєнко М.К. Художня література України: програма-мінімум. К. : Вид. центр «Просвіта», 2005. Ч. 1: Від міфів до реальності. 660 с.
34. Наливайко Д. С. Искусство: течения, направления, стили. К. : Мистецтво, 1981. 288 с.
35. Науменко А. М. Філологічний аналіз тексту (основи лінгвопоетики). Вінниця : НОВА КНИГА, 2005. 416 с.
36. Пахаренко В. Аналіз художнього твору // Укр. мова і л-ра в шк. 1999. № 3. С. 28-30.
37. Підпригора С. В. Українська експериментальна проза ХХ-початку ХХІ століть: «неможлива» література. Миколаїв : Іліон, 2018. 392 с.
38. Потебня А. А. Теоретическая поэтика. М. : Высш. шк., 1990. 344 с.
39. Проблеми історії та теорії реалізму української літератури ХІХ – поч. ХХ ст. К. : Наук. думка, 1991. 266 с.
40. Пути анализа литературного произведения. М. : Просвещение, 1981. 222 с.
41. Сидоренко Г. Українське віршування від найдавніших часів до Шевченка. К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1972. 139 с.
42. Ткачук О. М. Наратологічний словник. Тернопіль : Астон, 2002. 173 с.
43. Українська література в системі літератур Європи і Америки (ХІХ –ХХ ст.). К. : Заповіт, 1997. 264 с.
44. Філатова О. С. Український роман 20-30-х років ХХ століття : типологія авторської свідомості: монографія. Миколаїв : Іліон, 2010. 485 с.

45. Франко І. Із секретів поетичної творчості. К. : Рад. письменник, 1969. 192 с.
46. Фролова К. П. Аналіз художнього твору. К. : Рад. шк., 1975. 175 с.
47. Хализев В. Драма как явление искусства. М. : Искусство , 1986. 240 с.
48. Хализев В. Теория литературы. М.: Высш. шк., 2002. 398 с.
49. Храпченко М. Б. Горизоты художественного образа. М. : Худож. л-ра, 1986. 439 с.
50. Чижевський Д. І. Історія української літератури. К. : Академія, 2003. 568 с.
51. Чирков А. Эпическая драма (проблемы теории и поэтики). К. : Высш. шк., 1988. 159 с.
52. Шестопалова Т.П. Історія української літературної критики. К. : ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2012. 223 с.
53. Яус Г.Р. Досвід естетичного сприйняття і літературна герменевтика. К. : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2011. 624 с.

Інформаційні ресурси

1. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / [за ред. Марії Зубрицької]. 2-е вид., допов. Львів : Літопис, 2002. 823 с.
2. Історія української літературної критики та літературознавства: хрестоматія: в 2 кн. / [упоряд.: П. М. Федченко]. К. : Либідь, 1998.
3. Літературознавчий словник-довідник [ред. кол. Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін.]. К. : Академія, 1997. 752 с.
4. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. – Чернівці : Золоті литаври, 2001. – 636 с.
5. Лесин В. М. Словник літературознавчих термінів / В. М. Лесин, О. С. Полинець. – К. : Рад. шк., 1971. – 486 с.
6. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / [авт.-уклад. Ю. І. Ковалів]. Т.1. К. : Академія, 2007. 608 с.
7. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / [авт.-уклад. Ю. І. Ковалів]. Т. 2. К. : Академія, 2007. 624 с.
8. Літературознавчий словник-довідник / [ред. колегія Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін.]. К. : Академія, 1997. 752 с.
9. Українська літературна енциклопедія : в 5 т. К. : Укр. Рад. Енциклопедія, 1988-1995.
10. <http://lib.ru/CULTURE/ILIN/poststrukt.txt>)
11. http://www.gumfak.ru/teoriya_liter.shtml
12. <http://kaftip.narod.ru/AHT.html#B>
13. <http://narratology.at.ua/load/3>
14. <http://www.elenakosilova.narod.ru/studia2/gadamer2.htm>
15. http://bookz.ru/authors/fridrih-gegel_/gegelf01/page-2-gegelf01.html
16. <http://lib.ru/CULTURE/ILIN/poststrukt.txt>
17. http://yanko.lib.ru/books/cultur/stross_struktur_antrop.htm
18. <http://www.my-chekhov.ru/kritika/tupe/tupe10.shtml>
19. <http://lib.rus.ec/a/4552>

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: іспит (8 семестр).

5. Засоби діагностики успішності навчання: опитування, співбесіда, коментування студентами окремих положень відповідей своїх товаришів, доповнення, колоквиум, усні та письмові відповіді на проблемні питання, виконання індивідуальних завдань, контрольна робота.